

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВОЛИНИ У ДОБУ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ 1914–1921 рр.

© Гаврилюк С.В., 2012

Дем'янюк О.Й. Військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії у 1914–1921 роках: монографія / О.Й. Дем'янюк. – Луцьк: ПВД “Твердиня”, 2011. – 320 с.

Вітчизняна військово-політична історія першої чверті ХХ ст. – одна із “білих” плям радянської історіографії. Дослідження тієї доби відрізняються, як правило, політичною заангажованістю, ідеологічними штампами та спотворенням соціально-політичної значущості тогочасних процесів для українського народу. Відтак після проголошення незалежності України ця наукова проблема привернула увагу дослідників різних наукових напрямків. Вивчення політичних процесів знайшло своє відображення у працях, присвячених питанням формування української державності в умовах протистояння різних політичних сил як внутрішніх, так і зовнішніх, боротьби представників різних політичних ідеологій та суспільних станів. Дослідники військової історії зосередили свою увагу на вивченні перебігу воєнних подій, які відбувались на території українських губерній, їх впливу на стан соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку регіонів. Водночас поєднання таких підходів сформувало поле військово-політичної історії. Саме у такому напрямку, на наш погляд, написана рецензована монографія.

Інший кут дослідження, обраний автором, пов'язаний із певними історичними епохами. Необхідно зазначити, що періоди Першої світової війни та Української революції сьогодні мають не лише різний ступінь дослідженості, але й різний науково-дослідницький матеріал. І якщо події Першої світової війни 1914–1918 рр., незважаючи на ступінь їх вивчення, залишають невідомі сторінки, а відтак і матеріал для переосмислення попередніх оцінок, то доба національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., беззаперечно, є однією із найдискусійніших в українській історичній науці.

До того ж в останні роки в українській історичній науці помітна тенденція до збільшення уваги дослідників щодо вивчення проблем місцевої, регіональної історії, історії малої Батьківщини. Такий підхід дає змогу глибше вникнути у проблеми розвитку окремо взятої місцевості, чіткіше та об'єктивніше вивчити події на невеликій території, розглянути їх вплив на загальнодержавні процеси. Тому обраний автором ракурс дослідження дає змогу по-новому підійти до оцінки становища місцевого населення українських, насамперед прифронтових територій під час Першої світової війни, участі українських губерній у визвольних змаганнях, їх впливу на зростання рівня національної свідомості місцевого населення.

Безперечно, що Волинська губернія, територія якої під час Першої світової війни була місцем ведення бойових дій різного ступеня інтенсивності протягом тривалого часу, а згодом стала ареною боротьби за українську державність з більшовицькими військами, місцем державотворчої та військово-політичної діяльності Української Центральної Ради, уряду УНР, Директорії та її уряду, заслуговує на окреме комплексне дослідження.

На жаль, у попередні роки військово-політичним аспектам розвитку Волинської губернії у 1914–1921 рр. дослідники не приділяли надто багато уваги. Певні аспекти цього питання, як-ось ситуація на території Волині у добу Гетьманату “Українська Держава”, комплектування військових формувань на території Західної Волині, переважно ставали предметом вивчення, але цілісна картина військово-політичного стану волинських земель у 1914–1921 рр. досі не створена.

Ґрунтуючись на широкому комплексі архівних та опублікованих джерел, О. Дем'янюк, з одного боку, проаналізував військово-політичні події, які відбувалися на території Волинської губернії у досліджуваний період та визначив їх вплив на загальнодержавні політичні процеси, а з іншого, – розглянув проблему на предмет віддзеркалення державницьких потуг українського політикуму на становище волинського населення, відбиток столичних подій на розвиток волинського краю.

До слова, автор опрацював та використав у монографії матеріали десяти архівів. Серед яких: Російський державний військово-історичний архів, Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, центральні історичні архіви міст Києва та Львова, обласні архіви Луцька, Житомира, Тернополя, Рівного, Львова. Така джерельна база дала змогу авторові підійти до розгляду проблеми всебічно та фронтально. Варто відзначити, що здебільшого використані О. Дем'янюком фонди обласних архівів є невідомими вітчизняним дослідникам, а велика їх частина вперше вводиться у науковий обіг. Достатньою є й історіографічна основа дослідження, яка включає праці діаспорних дослідників, радянських учених, сучасних українських науковців, західноєвропейських авторів.

Обраний автором предмет дослідження спонукав його до комплексного вивчення як політичних процесів, так і воєнних дій, які відбувалися на території Волинської губернії, починаючи з періоду Першої світової війни, коли більшість волинських повітів тривалий час носила статус прифронтових, а на землях Західної Волині тривали бойові дії. Ще складніший клубок військово-політичних хитросплетінь охопив усі без винятку повіти Волині з часу зародження боротьби за українську державність. Дослідник зумів, використовуючи фактичний матеріал, показати специфіку розвитку Волинської губернії у досліджуваній ним період, визначити загальнодержавні та регіональні військово-політичні тенденції.

О. Дем'янюк поставив перед собою непросте завдання – здійснити історичний аналіз військово-політичного розвитку окремо взятого українського регіону, не вириваючи його при цьому із загального контексту українського державотворення. Зважаючи на отримані результати дослідження, можемо констатувати, що автор із поставленим завданням впорався.

Рецензована праця, побудована за хронологічним принципом, включає в себе вісім розділів, що є виправданим, зважаючи на часові межі дослідження. Авторові вдалося поєднати військові події, які відбувалися на території Волинської губернії у межах операцій Першої світової війни, та події, які відбувалися під егідою боротьби за українську державність. Такі хронологічні межі дослідження зумовлюються О. Дем'янюком впливом Першої світової війни, а згодом і безпосередньою участю волинян у боротьбі за українську державність на зміни у національній свідомості жителів Волинської губернії, політизації та поляризації їх поглядів.

Кожен із розділів монографії має свою особливість. Так, перший розділ, традиційно охоплюючи історіографічні характеристики проблеми, вміщає аналіз джерел, до яких, окрім вищеанонсованих архівних матеріалів, автор включив збірники документів, періодику, спогади безпосередніх учасників тогочасних подій. Другий розділ включає аналіз передвоєнного стану волинських земель, авторські оцінки ситуації напередодні Першої світової війни. Третій розділ насичений фактичним матеріалом з театру бойових дій, яким стали західноволинські повіти. У четвертому розділі розглядаються особливості розвитку Волині в умовах формування української державності. У п'ятому розділі автор детально охарактеризував період перебування Української Центральної Ради та уряду УНР на території Волині. Шостий розділ дає змогу відтворити військово-політичну ситуацію на Волинських землях в умовах утвердження гетьманського ладу. Сьомий розділ охоплює характеристики Волинської губернії у добу Директорії, як ось: українсько-польські переговори, пересування Директорії УНР територією губернії. У восьмому розділі автор показує роль Волині в період партизансько-повстанського спротиву радянській владі та аналізує наслідки років військово-політичного протистояння для волинських земель.

Кожен розділ монографії та усе дослідження загалом закінчуються висновками, які переконливо свідчать, що військово-політичні події, які відбувалися на території Волинської губернії у досліджуваній період, перебували у нерозривному зв'язку з діяльністю центральних органів української влади. Окремими складовими дослідження є список використаних джерел та літератури, додатки та іменний покажчик.

Зазначимо, що монографія О.Й. Дем'янюка є першою у вітчизняній історіографії комплексною працею, присвяченою військово-політичним аспектам розвитку Волинської губернії у 10–20 рр. ХХ ст. Без сумніву, рецензована праця заслуговує на увагу істориків, краєзнавців, дослідників історії волинського краю, старшокласників та студентів ВНЗ Волині.